

УДК 371.4 Макаренко Система Макаренко

КАТЕРИНА ТКАЧЕНКО

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ПІДГОТОВКУ ВИХОВАНЦІВ ДО ЖИТТЯ І СУЧАСНІСТЬ

Автор розглядає педагогічні ідеї А.С.Макаренка щодо підготовки вихованців до життя та актуальність удосконалення в сучасних умовах. Реалізація досвіду педагога-новатора розкриває суть цілісного розвитку дитини.

***Ключові слова:** педагогічна спадщина А.С.Макаренка, підготовка вихованців, мета виховання, сучасність.*

Постановка проблеми. Антон Семенович Макаренко –український педагог зі світовим ім'ям. Досвід його системи виховання дозволив розробити цінні теоретичні та практичні напрацювання з проблеми підготовки вихованців до майбутнього життя.

У сучасних умовах, коли актуальними є проблеми сирітства та безпритульності, особливої уваги вимагає поглиблена підготовка з різних напрямів виховання. Досягнуті у 20-30-ті роки ХХ століття успіхи в боротьбі з безпритульністю до цього часу не привернули широкої суспільної уваги до реального досвіду педагогічних поглядів і виховання А.С.Макаренка, використання його теоретичних ідей та практичного досвіду в контексті сучасної педагогіки. Цей напрям його педагогічної діяльності багатий своєю історією, теорією і практикою, тобто тією основою, до якої необхідно звертатися в нинішніх умовах. Саме тому актуальною залишається проблема використання педагогічних ідей А.С.Макаренка щодо підготовки вихованців до життя та реалізація його досвіду у сучасних умовах виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Як відомо, ідеї А.Макаренка привернули увагу багатьох педагогів світу, досвід українського педагога використовують у виховних закладах Німеччини, Данії, Китаю, Японії, Угорщини, Польщі, Чехії, США, Ізраїлю, Росії. Внесок педагога-новатора в розробку теорії виховання висвітлено в ряді статей, монографій та дисертаційних досліджень. Окремі елементи підготовки вихованців до життя у педагогічній діяльності А. Макаренка, розробляли такі вчені, як Д. Данстен (Великобританія), П.Рокушфалві (Угорщина), Ф.Патаки (Угорщина), В. Зюнкель, З. Вайтц, Г. Хіллг, Л. Фрезе (Німеччина), М. Біблюк, А. Левін (Польща), Г. Волков, І. Іванов, Л. Гриценко, В. Кумарін, А. Фролов (Росія), Р. Едвардз (США), К. Мурто (Фінляндія), Л. Пеха, (Чехія). Значний внесок у розвиток макаренкознавства

зробили українські вчені-науковці Н. Абашкіна, Н. Дічек, І. Зязюн, С. Карпенчук, Л. Крамущенко, І. Кривонос, В. Моргун, Ф. Науменко, М. Ніжинський, Б. Наумов, Н. Ничкало, М. Окса, А. Ткаченко, М. Ярмаченко та багато інших. Продуктивно працюють Міжнародна асоціація макаренкознавців, в Німеччині – науково-дослідний центр вивчення життя і творчості А.С.Макаренка – лабораторія «Макаренко-реферат», Всеукраїнська Асоціація макаренкознавців, центром якої є Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка.

Мета статті – теоретично розглянути педагогічні ідеї А.С. Макаренка щодо підготовки вихованців до життя та актуальність удосконалення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Досвід А.С. Макаренка сприймається в наш час не лише як історична цінність, універсальна система виховання, а і як інструмент вивчення, розуміння причин багатьох проблем сучасної молоді, джерело створення ефективної системи виховання, яка б відповідала актуальним потребам новітнього часу [4, с. 13].

У педагогічній спадщині А.С. Макаренка знаходимо орієнтири, цінності, необхідні для підготовки до життя (гуманне суспільство, активна діяльність, краса, ідеал, гармонія людини і колективу). Педагог писав: «Бачити хороше в людині завжди важко... Гарне в людині доводиться завжди проектувати. І педагог це зобов'язаний робити. Він зобов'язаний підходити до людини з оптимістичною гіпотезою, нехай навіть і з певним ризиком помилитися» [6, с. 271].

Метою виховання А.С. Макаренка вважав усю «програму людської особистості, програму людського характеру» [6, с. 129], причому у поняття «характер» він включав «весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх виявів і внутрішньої переконаності, і політичне виховання, і знання - «цілком» всю картину людської особистості» [6, с. 138].

Актуальність педагогічної спадщини А.С.Макаренка полягає в тому, щоб відродити систематичну трудову діяльність, особливо виробничу працю. Вихованець має здійснювати не тільки інтелектуальну і пізнавальну діяльність, адже це не сприятиме цілісному педагогічному розвитку. Як зазначає Б.М. Наумов у збірнику «А.С. Макаренко та Харківщина»: «А.С. Макаренко – прихильник діяльної педагогіки. Він починає зі створення педагогами і вихованцями матеріальних умов виховання, залучає вихованців до діяльності, в якій вони виступають як трудівники (а не споживачі), як організатори (а не тільки виконавці), як господарі свого власного життя (а не тільки як об'єкт педагогічних впливів)» [5, с. 61]. У спадщині А.С.Макаренка вихованці отримували не тільки пізнавальні зусилля, а й організаційний, господарчий та трудовий розвиток. Тобто актуальною проблемою лишається організація цілісного педагогічного процесу, який подолав би словесну сидячу педагогіку.

А.С. Макаренко вважав, що в умовах чистої природи виростає лише те, що природно мало вирости – «звичайний польовий бур'ян» [6, с.390]. Також він не підтримував погляди, які виникли під впливом «вільного виховання» на дисципліну, як на «самоорганізацію». Маніпулюючи терміном «свідома дисципліна», теоретики «вільного виховання» заперечували наявність соціального досвіду, метод практичного набуття або виправлення в процесі виховання певних навичок поведінки. За їх переконаннями, дисципліна, як писав А.С. Макаренко, повинна виростати «з чистої свідомості, із голої інтелектуальної переконаності, з ідей». Він був прихильником інтеграції природних і соціокультурних чинників виховання. Ці його погляди поділяє переважна більшість сучасних педагогів, таких як І. Зязюн, Л. Крамущенко, М. Окса, Л. Пашко, Л. Попова, Л. Хомич, М. Ярмаченко, Л. Гриценко, Л. Гордін, В. Малінін, С. Невська, А. Фролов та ін., вважаючи соціальне середовище також природним чинником, який синтезує узагальнений тип людини певної нації, держави, її поглядів світосприйняття, життя, ментальності тощо. Основою для соціального співжиття є процеси передачі, засвоєння та розвитку соціокультурного досвіду [3, с. 28].

А.С. Макаренко стверджує, що життя – головний вихователь дитини, і основна задача вихователя складається в організації цього життя, у насиченості її усіма барвами людської культури та гуманних відносин людей. У цьому А.С. Макаренко бачить стратегію організації виховного процесу. Але це твердження – «життя виховує» має ще одне значення. Він пояснює його так, що будь-яка спроба відгородити дитину від потужного впливу життя суспільства і підмінити цей природний процес домашнім дресируванням є безглуздом [2, с. 18]. Вихователь, якщо він бажає щастя дитині, якщо він хоче виховувати повноцінного громадянина, не має права здійснювати йому тепличні умови, ховаючи його від реального життя, дійсності.

Зараз ми бачимо, як освітяни намагаються якомога більше дати вихованцям інформації, яку вони сприймають тільки теоретично, і як втілювати вивчене у життя, як творчо розвиватись учні не знають. Бо метод словесної педагогіки не завжди дієвий. Вихованці мають розвинути в собі за період навчання здатність до дій, прагнути допомагати суспільству, як вважав А.С. Макаренко, це сприятиме розвитку особистості вцілому. Реалізуючи набуті теоретичні знання у практиці, вихованець втілюватиме у життя свої навчички і уміння, які дозволятимуть йому втілювати в життя якомога більше того, що він хоче і може зробити [5, с. 61].

Важливим уроком для нас є висновок видатного педагога про те, що підготовка вихованців до життя полягає у відповідальності, повсякденній роботі зі створення сприятливих умов для здорового побуту, навчання, праці, освоєння професії, фізичного і духовного зростання молодшої людини. А.С. Макаренко розробив методи і засоби спрямовані на реалізацію цілей виховання. Завдяки йому в теорію виховання і в практику широко ввійшли такі методи виховання, як організація колективу, формування громадської думки, поєднання поваги з вимогливістю, створення позитивних традицій, використання змагання, розумних і мотивованих видів заохочень. Досі актуальною залишається макаренківська ідея перспективних ліній як методу розвитку колективу і особистості. «Виховати Людину – значить виховати перспективні шляхи досягнення завтрашньої радості», – писав А.С. Макаренко [6, с.505].

З цього робимо **ВИСНОВОК**, що існує необхідність переосмислення мети і завдань сучасного освітнього простору, коли стратегічним напрямом є розвиток молодого покоління, піднесення авторитету особистості, його культури, толерантності. За для реалізації цієї мети суспільство має створити відповідні умови молодій людині для оволодіння уміннями і навичками в період його становлення, які б дозволяли продуктивно жити і реалізовувати себе, як індивідуальність. Все це вимагає розвитку навчально-виховних технологій з урахуванням набутого людством прогресивного досвіду. А.С. Макаренко на практиці показав, як за допомогою педагогічної атмосфери, в якій панує радісний бадьорий тон, перспектива завтрашнього дня, оптимістичного підходу до вихованців, дисципліни, відповідальності за близького, можливо підготувати вихованців до самостійного життя. А.С. Макаренко багато працював зі своїми вихованцями, приділяв неабияку увагу кожному з них, бо для нього їхнє життя, навчання, емоційний стан становили найбільшу цінність. Він робив все, щоб його вихованці були у змозі сприймати високі культурні цінності, відчували інтерес і задоволення від праці і навчання. Тож педагогічний досвід А.С. Макаренка реалізує систему принципів цілісного розвитку дитини, про що свідчить теорія і практика вихователя-педагога.

Список використаних джерел

- 1.Абашкіна Н.В. Проблема професійної підготовки в педагогічній спадщині А.С.Макаренка// Н.Абашкіна// Неперерв. проф. освіта. – 2001. – Вип.1. – С.195–202.
- 2.Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями). – К., 1996. – 232 с.
- 3.Зязюн І. Великий гуманіст ХХ століття: До 100-річчя з дня народження А.С.Макаренка //Знання та праця. – 1988. – № 3. – С. 12–13.
- 4.Карпенчук С. Г. Педагогічна технологія А.С.Макаренка в контексті сучасної педагогіки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01/ Карпенчук Світлана Григорівна; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 40с.: табл.
- 5.Наумов Б.М. А.С.Макаренко та Харківщина. – Х.: Кроссрууд, 2012. – 152с.
- 6.Макаренко А. С. Педагогическая поэма. В 8ми Т. – Т.1. – М.: Педагогика,1981. – 624с.
- 7.Максимюк С. П. Педагогіка. Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. С. П. Максимюк ; МОН України ; Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Кондор. Київ. 2009. 670с.
- 8.Чемшит В.Г. «Спадщина А.С.Макаренка і освітня галузь «Технологія»/ В.Г.Чемшит//ПостМетодика. – 2008. – №1. – С.22– 28.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013.

Ткаченко К.

ХНПУ імени Г.С. Сковороди, г. Харків, Україна

А. С. МАКАРЕНКО О ПОДГОТОВКЕ ВОСПИТАННИКОВ К ЖИЗНИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Автор рассматривает педагогические идеи А. С. Макаренко, касающиеся подготовки воспитанников к жизни, и актуальность их применения в современных условиях. Анализ опыта педагога-новатора раскрывает сущность целостного развития ребенка.

Ключевые слова: педагогическое наследие А. С. Макаренко, подготовка воспитанников, цель воспитания, современность.

Tkachenko K.

G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

MAKARENKO OF PREPARING STUDENTS FOR LIFE AND MODERNITY

The author considers the theoretical pedagogical ideas of Makarenko on the preparation of pupils for life and improve the relevance in today. Implementation experience of the teacher and innovator reveals the essence of the holistic development of the child.

Keywords: *pedagogical heritage Makarenko, training students, the purpose of education, modernity.*